

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки

КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

**з дисципліни
«Міжнародна безпека»**

рівень вищої освіти: другий (магістерський)

галузь знань: 29 «Міжнародні відносини»

спеціальність: 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

освітня програма: «Міжнародні відносини та регіональні студії»

спеціалізація: _____

вид дисципліни: обов'язкова

факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Укладач: к. пол. н. Гайко О. С.

1. Навчальний контент

Програма навчальної дисципліни «Міжнародна безпека» складена відповідно до програми підготовки магістрів за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», освітньо-професійна програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Тема 1. Основні поняття міжнародної безпеки.

Визначення міжнародної безпеки. Співвідношення між національною безпекою, регіональною безпекою та міжнародною безпекою. Визначення ризиків, викликів і загроз міжнародній безпеці. Суб'єкти міжнародної безпеки.

Тема 2. Теоретичні підходи до міжнародної безпеки

Загальна характеристика теоретичних підходів до міжнародної безпеки. Вивчення безпеки в рамках Міжнародної політичної соціології (*International Political Sociology (security studies)*). Копенгагенська школа міжнародних відносин (*Copenhagen School (international relations)*). Школа безпеки країн третього світу (*Third World Security School*). Паризька школа дослідження безпеки (*Paris School (security studies)*).

Тема 3. Проблема демографії та міграції в міжнародній безпеці.

Демографічний перехід та його наслідки в розвинутих країнах. Демографічний тиск в країнах, що розвиваються. Демографічні проблеми в розвинутих регіонах (Японія, країни Західної Європи та Північної Америки). Загроза неконтрольованої міграції.

Тема 4. Проблема ресурсів та продовольства в міжнародній безпеці

Обмеженість ресурсів та нерівномірний доступ до них в сучасному світі. Залежність від зовнішніх ресурсів низкою країн. Ресурси – чинник соціально-політичної стабільності в країнах, що розвиваються. Проблема голоду. Проблеми і перспективи країн-експортерів природних ресурсів. Загроза війн за доступ до природних ресурсів в країнах, що розвиваються.

Тема 5. Гуманітарний аспект міжнародної безпеки.

Нерівномірний розвиток людського капіталу в сучасному світі. Архаїзація населення третього світу. Торгівля людьми. Права людини. Проблема доступності медичних послуг і розвитку медицини. Релігійні та етнічні конфлікти. Проблема урбанізації/деурбанізації в сучасному світі.

Тема 6. Міжнародна воєнна безпека

Військові конфлікти у сучасному світі. Особливості трансформацій військових конфліктів у другій половині XX ст. Професіоналізація і скорочення чисельності армій в розвинутих країнах. Війни на периферії

світової системи. Міжнародні механізми обмеження війн. Обмеження і нерозповсюдження ядерного озброєння. Розповсюдження озброєння масового ураження як основна загроза міжнародній військовій безпеці.

Тема 7. Системи колективної безпеки.

Поняття системи колективної безпеки. Значимість колективної безпеки для міжнародної безпеки. Особливості формування систем колективної безпеки в другій половині XX ст. Сучасні системи колективної безпеки.

Тема 8. Проблема тероризму та іррегулярних армій в міжнародній безпеці.

Актуалізація проблеми тероризму в другій половині XX ст. Особливості тероризму на початку XXI ст. Іррегулярні армії: передумови виникнення та особливості розвитку. Війни нового типу. Гібридні війни. «Приватизація» війн і військових організацій. Тероризм і іррегулярні армії в глобальній економічній та інформаційній системі. Втрата державами монополії на застосування насилля як загроза міжнародній безпеці.

Тема 9. Міжнародна економічна безпека та проблеми економічного розвитку.

Вплив економічного добробуту на соціально-політичні процеси. Внутрішні і зовнішні загрози національній економічній безпеці. Ризики від взаємозалежності національних економік в рамках глобального ринку. Загострення конкуренції за ринки збуту: ризики та загрози для міжнародної безпеки. Проблеми і перспективи економічного добробуту в країнах, що розвиваються.

Тема 10. Міжнародна екологічна безпека.

Наявні ризики та загрози в сфері міжнародної екологічної безпеки. Міжнародні організації із забезпечення екологічної безпеки. Міжнародні нормативно-правові акти направлені на поліпшення екологічної ситуації в світі.

Тема 11. Міжнародна епідеміологічна безпека.

Вплив епідемій на соціально-політичну та економічну ситуацію. Кореляція між рівнем економічного добробуту країни та епідеміологічною загрозою. Міжнародні інститути та організації із забезпечення епідеміологічної безпеки. Сучасні епідеміологічні виклики та загрози. COVID-19: економічні і політичні наслідки для світу.

Тема 12. Міжнародна інформаційна безпека.

Інформаційна революція та її наслідки. Проблема суверенітету в інформаційну епоху. Нормативно-правове регулювання інформаційної

сфери. Специфіка кібер-тероризму. Ризики і загрози інформаційній безпеці в сучасному світі.

2. Плани семінарських занять, завдання для лабораторних робіт, самостійної роботи.

Тема 1. Основні поняття міжнародної безпеки.

План:

1. Визначення міжнародної безпеки.
2. Співвідношення між національною безпекою, регіональною безпекою та міжнародною безпекою.
3. Визначення ризиків, викликів і загроз міжнародній безпеці.
4. Суб'єкти міжнародної безпеки.

Завдання:

Студенти готують відповіді на запропоновані питання плану семінарського заняття. На семінарському занятті по черзі розглядається кожне питання семінарського заняття, під час відповіді на питання студенти повинні розкрити основний зміст питання, озвучити свою думку щодо обговорюваного матеріалу, за необхідністю навести приклади, бути готовим відповісти на питання викладача та студентів групи.

Тема 2. Теоретичні підходи до міжнародної безпеки

План:

1. Загальна характеристика теоретичних підходів до міжнародної безпеки.
2. Вивчення безпеки в рамках Міжнародної політичної соціології (*International Political Sociology (security studies)*).
3. Копенгагенська школа міжнародних відносин (*Copenhagen School (international relations)*).
4. Школа безпеки країн третього світу (*Third World Security School*).
5. Паризька школа дослідження безпеки (*Paris School (security studies)*).

Завдання:

Студенти готують відповіді на запропоновані питання плану семінарського заняття. На семінарському занятті по черзі розглядається кожне питання семінарського заняття, під час відповіді на питання студенти повинні розкрити основний зміст питання, озвучити свою думку щодо обговорюваного матеріалу, за необхідністю навести приклади, бути готовим відповісти на питання викладача та студентів групи.

Тема 3. Проблема демографії та міграції в міжнародній безпеці.

План:

1. Демографічний перехід та його наслідки в розвинутих країнах.
2. Демографічний тиск в країнах, що розвиваються.
3. Демографічні проблеми в розвинутих регіонах (Японія, країни Західної Європи та Північної Америки).
4. Загроза неконтрольованої міграції.

Завдання:

Студенти готують відповіді на запропоновані питання плану семінарського заняття. На семінарському занятті по черзі розглядається кожне питання семінарського заняття, під час відповіді на питання студенти повинні розкрити основний зміст питання, озвучити свою думку щодо обговорюваного матеріалу, за необхідністю навести приклади, бути готовим відповісти на питання викладача та студентів групи.

Тема 4. Проблема ресурсів та продовольства в міжнародній безпеці.

План:

1. Обмеженість ресурсів та нерівномірний доступ до них в сучасному світі.
2. Залежність від зовнішніх ресурсів низкою країн.
3. Ресурси – чинник соціально-політичної стабільності в країнах, що розвиваються. Проблема голоду.
4. Проблеми і перспективи країн-експортерів природних ресурсів.
5. Загроза війн за доступ до природних ресурсів в країнах, що розвиваються.

Завдання:

Студенти готують відповіді на запропоновані питання плану семінарського заняття. На семінарському занятті по черзі розглядається кожне питання семінарського заняття, під час відповіді на питання студенти повинні розкрити основний зміст питання, озвучити свою думку щодо обговорюваного матеріалу, за необхідністю навести приклади, бути готовим відповісти на питання викладача та студентів групи.

Тема 5. Гуманітарний аспект міжнародної безпеки.

План:

1. Нерівномірний розвиток людського капіталу в сучасному світі.
2. Архаїзація населення третього світу.
3. Торгівля людьми. Права людини. Проблема доступності медичних послуг і розвитку медицини.
4. Релігійні та етнічні конфлікти.
5. Проблема урбанізації/деурбанізації в сучасному світі.

Завдання:

Студенти готують відповіді на запропоновані питання плану семінарського заняття. На семінарському занятті по черзі розглядається кожне питання семінарського заняття, під час відповіді на питання студенти повинні розкрити основний зміст питання, озвучити свою думку щодо обговорюваного матеріалу, за необхідністю навести приклади, бути готовим відповісти на питання викладача та студентів групи.

Тема 6. Міжнародна воєнна безпека

План:

1. Військові конфлікти у сучасному світі.
2. Особливості трансформацій військових конфліктів у другій половині XX ст.
3. Професіоналізація і скорочення чисельності армій в розвинутих країнах.
4. Війни на периферії світової системи.
5. Міжнародні механізми обмеження війн. Обмеження і нерозповсюдження ядерного озброєння. Розповсюдження озброєння масового ураження як основна загроза міжнародній воєнній безпеці.

Завдання:

Студенти готують відповіді на запропоновані питання плану семінарського заняття. На семінарському занятті по черзі розглядається кожне питання семінарського заняття, під час відповіді на питання студенти повинні розкрити основний зміст питання, озвучити свою думку щодо обговорюваного матеріалу, за необхідністю навести приклади, бути готовим відповісти на питання викладача та студентів групи.

Тема 7. Системи колективної безпеки.

План:

1. Поняття системи колективної безпеки. Значимість колективної безпеки для міжнародної безпеки.
2. Особливості формування систем колективної безпеки в другій половині XX ст.
3. Сучасні системи колективної безпеки.

Завдання:

Студенти готують відповіді на запропоновані питання плану семінарського заняття. На семінарському занятті по черзі розглядається кожне питання семінарського заняття, під час відповіді на питання студенти повинні розкрити основний зміст питання, озвучити свою думку щодо обговорюваного матеріалу, за необхідністю навести приклади, бути готовим відповісти на питання викладача та студентів групи.

Тема 8. Проблема тероризму та іррегулярних армій в міжнародній безпеці.

План:

1. Актуалізація проблеми тероризму в другій половині XX ст. Особливості тероризму на початку XXI ст.
2. Іррегулярні армії: передумови виникнення та особливості розвитку.
3. Війни нового типу. Гібридні війни.
3. «Приватизація» війн і військових організацій.
4. Тероризм і іррегулярні армії в глобальній економічній та інформаційній системі.
5. Втрата державами монополії на застосування насилля як загроза міжнародній безпеці.

Завдання:

Студенти готують відповіді на запропоновані питання плану семінарського заняття. На семінарському занятті по черзі розглядається кожне питання семінарського заняття, під час відповіді на питання студенти повинні розкрити основний зміст питання, озвучити свою думку щодо обговорюваного матеріалу, за необхідністю навести приклади, бути готовим відповісти на питання викладача та студентів групи.

Тема 9. Міжнародна економічна безпека та проблеми економічного розвитку.

План:

1. Вплив економічного добробуту на соціально-політичні процеси.
2. Внутрішні і зовнішні загрози національній економічній безпеці.
3. Ризики від взаємозалежності національних економік в рамках глобального ринку. Загострення конкуренції за ринки збуту: ризики та загрози для міжнародної безпеки.
4. Проблеми і перспективи економічного добробуту в країнах, що розвиваються.

Завдання:

Студенти готують відповіді на запропоновані питання плану семінарського заняття. На семінарському занятті по черзі розглядається кожне питання семінарського заняття, під час відповіді на питання студенти повинні розкрити основний зміст питання, озвучити свою думку щодо обговорюваного матеріалу, за необхідністю навести приклади, бути готовим відповісти на питання викладача та студентів групи.

Тема 10. Міжнародна екологічна безпека.

План:

1. Наявні ризики та загрози в сфері міжнародної екологічної безпеки.
2. Міжнародні організації із забезпечення екологічної безпеки.
3. Міжнародні нормативно-правові акти направлені на поліпшення екологічної ситуації в світі.

Завдання:

Студенти готують відповіді на запропоновані питання плану семінарського заняття. На семінарському занятті по черзі розглядається кожне питання семінарського заняття, під час відповіді на питання студенти повинні розкрити основний зміст питання, озвучити свою думку щодо обговорюваного матеріалу, за необхідністю навести приклади, бути готовим відповісти на питання викладача та студентів групи.

Тема 11. Міжнародна епідеміологічна безпека.

План:

1. Вплив епідемій на соціально-політичну та економічну ситуацію.
2. Кореляція між рівнем економічного добробуту країни та епідеміологічною загрозою.
3. Міжнародні інститути та організації із забезпечення епідеміологічної безпеки.
4. Сучасні епідеміологічні виклики та загрози. COVID-19: економічні і політичні наслідки для світу.

Завдання:

Студенти готують відповіді на запропоновані питання плану семінарського заняття. На семінарському занятті по черзі розглядається кожне питання семінарського заняття, під час відповіді на питання студенти повинні розкрити основний зміст питання, озвучити свою думку щодо обговорюваного матеріалу, за необхідністю навести приклади, бути готовим відповісти на питання викладача та студентів групи.

Тема 12. Міжнародна інформаційна безпека.

План:

1. Інформаційна революція та її наслідки.
2. Проблема суверенітету в інформаційну епоху.
3. Нормативно-правове регулювання інформаційної сфери.
4. Ризики і загрози інформаційній безпеці в сучасному світі.

Завдання:

Студенти готують відповіді на запропоновані питання плану семінарського заняття. На семінарському занятті по черзі розглядається кожне питання семінарського заняття, під час відповіді на питання студенти повинні розкрити основний зміст питання, озвучити свою думку щодо обговорюваного матеріалу, за необхідністю навести приклади, бути готовим відповісти на питання викладача та студентів групи.

3. Питання, задачі, завдання або кейси для поточного та підсумкового контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти, для контрольних робіт, передбачених навчальним планом, після атестаційного моніторингу набутих знань і вмінь з навчальної дисципліни:

Не передбачено.

4. Перелік питань до екзамену

1. Визначення міжнародної безпеки.
2. Співвідношення між національною безпекою, регіональною безпекою та міжнародною безпекою.
3. Визначення ризиків, викликів і загроз міжнародній безпеці.
4. Суб'єкти міжнародної безпеки.
5. Загальна характеристика теоретичних підходів до міжнародної безпеки.
6. Основні підходи до міжнародної безпеки в рамках Міжнародної політичної соціології (International Political Sociology (security studies)).
7. Основні підходи до міжнародної безпеки Копенгагенської школи міжнародних відносин (Copenhagen School (international relations)).
8. Основні підходи до міжнародної безпеки Школи безпеки країн третього світу (Third World Security School).
9. Основні підходи до міжнародної безпеки Паризької школи дослідження безпеки (Paris School (security studies)).
10. Загальна характеристика проблеми демографії в міжнародній безпеці.
11. Загальна характеристика проблеми міграції в міжнародній безпеці.
12. Демографічний перехід та його наслідки в розвинутих країнах.
13. Загроза неконтрольованої міграції.
14. Проблема ресурсів та продовольства в міжнародній безпеці.
15. Обмеженість ресурсів та нерівномірний доступ до них в сучасному світі.
16. Залежність від зовнішніх ресурсів низкою країн як проблема міжнародної безпеки.
17. Проблема голоду в контексті міжнародної безпеки.
18. Загроза війн за доступ до природних ресурсів в країнах, що розвиваються.
19. Гуманітарний аспект міжнародної безпеки.
20. Нерівномірний розвиток людського капіталу в сучасному світі як виклик міжнародній безпеці.
21. Архаїзація населення третього світу як виклик міжнародній безпеці.
22. Торгівля людьми в контексті міжнародної безпеки.
23. Дотримання прав людини в контексті міжнародної безпеки.
24. Проблема доступності медичних послуг і розвитку медицини в контексті міжнародної безпеки.
25. Релігійні та етнічні конфлікти.
26. Проблема урбанізації/деурбанізації в сучасному світі.
27. Міжнародна воєнна безпека: загальна характеристика.
28. Військові конфлікти у сучасному світі.
29. Особливості трансформацій військових конфліктів у другій половині XX ст.

30. Професіоналізація і скорочення чисельності армій в розвинутих країнах.
31. Війни на периферії світової системи.
32. Міжнародні механізми обмеження війн.
33. Обмеження і нерозповсюдження ядерного озброєння.
34. Розповсюдження озброєння масового ураження як основна загроза міжнародній військовій безпеці.
35. Поняття системи колективної безпеки.
36. Значимість колективної безпеки для міжнародної безпеки.
37. Особливості формування систем колективної безпеки в другій половині XX ст.
38. Сучасні системи колективної безпеки.
39. Проблема тероризму та іррегулярних армій в міжнародній безпеці.
40. Особливості тероризму на початку XXI ст.
41. Іррегулярні армії: передумови виникнення та особливості розвитку.
42. Війни нового типу. Гібридні війни.
43. «Приватизація» війн і військових організацій. .
44. Втрата державами монополії на застосування насилля як загроза міжнародній безпеці.
45. Міжнародна економічна безпека та проблеми економічного розвитку: загальна характеристика.
46. Внутрішні і зовнішні загрози національній економічній безпеці.
47. Ризики від взаємозалежності національних економік в рамках глобального ринку.
48. Загострення конкуренції за ринки збуту: ризики та загрози для міжнародної безпеки..
49. Міжнародна екологічна безпека: загальна характеристика.
50. Наявні ризики та загрози в сфері міжнародної екологічної безпеки.
51. Міжнародні організації із забезпечення екологічної безпеки.
52. Міжнародні нормативно-правові акти направлені на поліпшення екологічної ситуації в світі.
53. Міжнародна епідеміологічна безпека: загальна характеристика..
54. Сучасні епідеміологічні виклики та загрози.
55. COVID-19: економічні і політичні наслідки для світу.
56. Міжнародна інформаційна безпека: загальна характеристика.
57. Інформаційна революція та її наслідки.
58. Проблема суверенітету в інформаційну епоху.
59. Нормативно-правове регулювання інформаційної сфери.
60. Ризики і загрози інформаційній безпеці в сучасному світі.

5. Рекомендована література

Основна література

1. Бартош А. А. Основы международной безопасности. Организации обеспечения международной безопасности /А. А. Бартош. — М. : Издательство Юрайт, 2018. — 247 с.
2. Booth K. Theory of World Security / K. Booth. — Cambridge University Press, 2007. — 496 p.
3. Buzan B., Wæver O. Regions and Powers: The Structure of International Security / B. Buzan, O. Wæver Cambridge: Cambridge University Press, 2004 — 596 p.
4. Глобальна та національна безпека; за заг. редакцією Г. П. Ситника. — К.: НАДУ, 2016. — 784 с.
5. Антонов В. О. Поняття та зміст системи національної безпеки / В. О. Антонов // Держава і право. Юридичні і політичні науки. — К., 2010. — Вип. 48. — С. 137–144.

6. Стратегія і тактика національної безпеки: зарубіжний досвід, проблеми та перспективи України / за заг. ред. В. П. Горбуліна. – К. : Нац. центр з питань євроатлант. інтеграції, 2006. – 304 с.
7. Богданович В.Ю. Теоретические основы анализа проблем национальной безопасности государства в военной сфере [моногр.] / В.Ю. Богданович. – К.: Основа, 2006. – 296 с.
8. Ачкасов В. А., Ланцов С. А. Мировая политика и международные отношения: Учебник / В. А. Ачкасов, С. А. Ланцов. – М.: Аспект Пресс, 2011. – 480 с.

Допоміжна література

1. Калдор М. Новые и старые войны: организованное насилие в глобальную эпоху / М. Калдор. – М.: Изд-во Института Гайдара, 2015. – 416 с.
2. Ергин Д. Добыча. Всемирная история борьбы за нефть, деньги и власть / Д. Ергин. – М.: Альпина Паблишер, 2012. – 944 с.
3. Кревельд М. Расцвет и упадок государства / М. ван Кревельд. – М.: ИРИСЭН, 2006. – 544 с.
4. Кревельд М. Трансформация войны / М. ван Кревельд. – М.: ИРИСЭН, 2005. – 384 с.
5. Мак-Нил У. В погоне за мощью. Технология, вооруженная сила и общество в XI – XX веках. – М., 2008. – 456 с.
6. Хардт М. Империя / М. Хардт, А. Негри. – М.: Практика, 2004. – 440 с.
7. Хардт М. Множество: война и демократия в эпоху империи / М. Хардт, А. Негри. – М.: Культурная революция, 2006. – 559 с.
8. Гобсбаум Е. Вік екстремізму. Коротка історія XX віку, 1914-1991 / Ерік Гобсбаум. – К.: – Видавничий дім «Альтернативи», 2001. – 544 с.
9. Бринолфссон Э. Новый мировой порядок / Э. Бринолфссон, Э. Макафи, М. Спенс. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://hvylya.net/analytics/society/novy-j-mirovoj-poryadok.html>
10. Уолтц К. Человек, Государство и Война: теоретический анализ / К. Уолтц // Теория международных отношений: Хрестоматия / Под ред. П. А. Цыганкова. – М.: Гардарики, 2002. – С. 93 – 110.
11. Фридман Дж. Горячие точки. Геополитика, критика и будущее мира / Дж. Фридман. – СПб.: Питер, 2016. – 400 с.